

Till

Generaldirektör Sven Stafström Vetenskapsrådets

Generaldirektör Darja Isaksson, Vinnova

Generaldirektör Ethel Forsberg, Forte

Generaldirektör Ingrid Petersson, Formas

Inför forskningspropositionen 2020

Inledning

Regeringen uppdrar åt Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte), Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas), Rymdstyrelsen, Statens energimyndighet, Verket för innovationssystem (Vinnova) och Vetenskapsrådet att utifrån sina respektive ansvarsområden göra analyser och lämna rekommendationer som kan bidra till regeringens forskningspolitik. Den gemensamma analysen som ska göras i samverkan mellan forskningsfinansiärerna ska redovisas av Vetenskapsrådet till Utbildningsdepartementet med kopia till Socialdepartementet, Miljödepartementet, Näringsdepartementet och Infrastrukturdepartementet senast den 31 oktober 2019.

Regeringen vill att "Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en ledande kunskapsnation, där högkvalitativ forskning, högre utbildning och innovation leder till samhällets utveckling och välfärd, näringslivets konkurrenskraft och svarar mot de samhällsutmaningar vi står inför, både i Sverige och globalt".

För att uppnå detta krävs att alla professioner samverkar, inte minst när det gäller hälsa och sjukdom.

Vi som skriver denna inlägga är Svensk sjuksköterskeförening som företräder professionen och det akademiska ämnet omvårdnad och Vårdförbundet som tillvaratar medlemmarnas fackliga intressen och utvecklingen av professionerna och organiserar legitimerade barnmorskor, biomedicinska analytiker, röntgensjuksköterskor och sjuksköterskor.

Vi har utarbetat strategier för att kunna verka inom ramen för Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen som är vägledande när samhällsutmaningar pekas ut och utgöra grund för olika insatser. Vårdvetenskap och vårdvetenskaplig forskning är lätt identifierat som grund och väg för en stor majoritet av målen. Hälsa- och sjukvård och omsorg har stor policyrelevans (aktuella exempel där forskare inom vårdvetenskap konsulteras av den politiska sfären är t ex den pågående utredningen om välfärdsteknologi, läkemedelsutredningen och Nära vård-utredningen) och är dessutom starkt kopplat till innovation och entreprenörskap, särskilt på det digitala området. Av dessa anledningar anser vi det vara viktigt att bidra till regeringens arbete med en forskningspolitisk proposition med en inlägga som beskriver kärnfrågor för framtidens forskning.

Vi föreslår:

-satsningar inom vårdforskning på relevanta breddade bedömningsgrupper som inte följer en traditionell diagnos

-satsningar på forskning om prevention

-satsningar på meritering med jämställdhetsfokus

-satsningar på fria forskningsmedel för ökad jämlikhet av anslag mellan de olika akademiska ämnena

Bakgrund

Statliga externa finansiärer ger de bästa forskarna medel för att genomföra sin forskning. Bedömningen av ansökningarna ger också viktig information till lärosäten om vilka idéer som är mest bärkraftiga i nationell jämförelse. Många institutioner använder den informationen när de delar ut sina basanslag. Får man ett projektbidrag från t.ex. Vetenskapsrådet ökar också chansen att få interna medel.

Svensk sjuksköterskeförening och Vårdförbundet, ca 110 000, medlemmar som är forskare, kliniskt verksamma, studenter och chefer inom de olika kliniska specialiteterna, med vårdvetenskap som gemensam nämnare. Föreningarnas mål är att främja professionerna, genom exempelvis forskningen om hälsa, vård, sjukdom, livskvalitet och vårdutfall i Sverige, och att förbättra villkoren för de som forskar, studerar och arbetar inom området.

I Sverige satsas mycket pengar på forskning, dock finns det en snedfördelning. Det är framför allt medicinska forskningsresultat som uppmärksammas i massmedia, och gynnas därmed även vid fortsatt medelsfördelning. Patientnära vårdvetenskaplig forskning behöver uppmärksammas i högre grad då den har stor betydelse för ett minskat lidande, ge en god hälsa och ett gott liv vid bland annat sjukdom och behandling. Detta är en mycket viktig del som måste få utrymme och forskningsmedel om Sverige ska utveckla och bibehålla välfärden.

Det finns många exempel som visar att när forskning inom vårdvetenskap efterfrågas kommer resultaten till nytta för patienter och närstående i den dagliga vården. Avsaknad av forskning och evidens gör att kunskap om våra professioner saknas och bristen på kvalificerad personal ökar, vilket ger allvarliga konsekvenser för patienter och närstående. Vårdens vardag med stängda vårdplatser, uppskjutna operationer, långa väntetider och med patienter som vårdas på enheter med annan specialistkompetens behöver beforskas. Den största delen av vård och omsorg sker idag i hemmet, sjuksköterskor anställda i kommunerna är de inom vårdvetenskap som forskar minst, beroende på att det är mycket svårt att få anslag.

Digitalisering, globalisering och avreglering har gjort att fältet för vårdvetenskap har vuxit enormt och att förhållanden för professionerna, patienter, anhöriga och medarbetare förändrats i flera avseenden. Den tilltagande konvergensen i vårdsverige, med en kraftigt ökad betydelse av digitala/mobila plattformar och en alltmer individualiserad vårdkonsumtion, har gjort vårdforskning såväl klinisk som grundforskning, än angelägnare. De demografiska förändringarna påverkar hur vi framöver kommer kunna ge vård och omsorg, det som måste upp på agendan är prevention och egenvård, områden som sjuksköterskor ansvarar för och behöver stöd för att utveckla genom forskning.

Den fria forskningen är av betydelse för samhällets utveckling och behov finns att satsa mer på nationella infrastrukturer. Forskning av hög kvalitet leder till ny kunskap. Kvalitetsbegreppet är centralt liksom integritet, det handlar om forskarens frihet att själv bestämma inriktning på forskningen, men också om att den forskningen sedan ska ske på rätt sätt.

Förslag

De interna medel som finns på universitet och högskolor ges ofta med riktlinjen ”framgång föder framgång” dvs de forskare som fått externa medel får även interna medel. Personnära vårdvetenskaplig forskning är styvmoderligt behandlad i denna finansiering, likväl som bedömningsgrupperna sällan har den kompetens som krävs för att bedöma forskningsplanerna.

Svensk sjuksköterskeförening och Vårdförbundet föreslår att de statliga finansiärerna och då i synnerhet Vetenskaps Rådets bedömningsgrupper omorganiseras så att vårdvetenskaplig forskning får en egen bedömargrupp och anslag så att det resursmässigt har en rimlig chans att producera högkvalitativ forskning upprätthålla den betydelse ämnesområdet har för svensk samhällsutveckling och vård.

Prevention är viktigare än någonsin, kunskapen idag om hur sjukdomar och symtom uppstår är god, dock saknas det ofta bra metoder för att få personer att förändra sitt beteende. Primärprevention handlar om att förhindra uppkomst av sjukdom, sekundärprevention är att undvika upprepning av tidigare händelse, tex en infarkt.

Vi föreslår att medel öronmärks för forskning inom prevention och hälso-och sjukvård och då i synnerhet inom den kommunala vården samt hälsopåverkan innan personer sökt vård.

Flera tunga organisationer inom det vetenskapliga området har de senaste åren pekat på ett starkt behov av tydliga karriärvägar och bättre möjligheter till meritering för särskilt yngre forskare. Svenska forskares karriärer är i mycket utlämnade till lärosätens godtycke och unga svenska forskare har i många avseenden har sämre villkor än forskare på motsvarande plats i karriärstegen internationellt. Många unga forskare lämnar akademien eller får ta renodlade administrativa tjänster eller undervisningstjänster eftersom det finns så få möjligheter till finansiering av postdoc-vistelser. Där man i andra länder bygger ut möjligheter till postdoctjänster och andra typer av längre vistelser vid utländska universitet präglas många svenska unga forskares arbetssituation idag istället av osäkerhet, tillfälliga anställningar och olika typer av kortsiktig finansiering. Meriteringsmöjligheterna är också ojämnt fördelade. Det tar längre tid för kvinnor att nå meriteringstjänster. Denna problematik är särskilt angelägen inom våra områden då vårdvetenskap är ett kvinnodominerat ämne. Liksom flera andra kvinnodominerade ämnen får vårdvetenskap dels mindre forskningsresurser än mansdominerade fält som teknik, medicin och naturvetenskap, dels av att kvinnor som nämnts har sämre möjligheter att nå meriteringstjänster och att meritera sig med internationella forskningsvistelser.

Vi förordar därför att den kommande forskningspropositionen innehåller en jämställd och genomtänkt satsning på svenska unga forskare och deras meriteringsmöjligheter. Vidare anser vi att en sådan satsning måste ha en tydlig jämställdhetsdimension, t ex genom särskilda satsningar på unga kvinnliga forskares meritering, möjligheter till ”nationella” postdocs samt stöd till olika mer flexibla former för internationell meritering (kortare forskningsvistelser i utlandet, särskilt stöd till olika typer av internationella forskarnätverk). Dessa meriteringstjänster kan med fördel vara delade tjänster med både klinisk tjänstgöring och forskning

Forskning och innovation är intimt sammanlänkade inom alla olika forskningsområden. I politisk retorik finns det dock en tendens att koppla samman särskilt tillämpad och riktad forskning med innovation – forskning för innovation tycks ofta handla om att lösa specifika problem i samarbete med olika industrier med olika typer av starkt tillämpad produkt- och tjänsteutveckling som förebild. Hela KK-stiftelsens finansieringsverksamhet är t ex uppbyggd efter sådana idéer. Riktad och tillämpad forskning behöver inte i sig vara problematisk och kan ofta skapa god forskning.

Vi anser att den fria forskningen måste stärkas och föreslår att majoriteten av de statliga anslagen ska fördelas genom fria projektanslag där forskarna själva bestämmer forskningens inriktning. När man samtidigt skapar bedömningsgrupper med relevant kompetens för de forskningsområden som ansökningarna handlar om kommer detta att gynna tidigare försummade fält, inte endast för omvårdnad, utan även andra viktiga områden.

Som tidigare nämnts är demografiska förändringar och den pågående digitaliseringen av alltfler områden (hälsa, sjukvård, skola, kultur och politik) centrala element i samhällsutvecklingen som griper in i mängder av processer med klara policykonsekvenser. Det blir allt viktigare att politiska beslut i görligaste mån fattas på god vetenskaplig grund och med orientering i aktuell forskning. Vi ser att det på många områden finns en avsaknad av kontinuerliga kontakter trots att de behövs – inte minst på de vårdvetenskapliga områdena. Svensk sjuksköterskeförening och Vårdförbundet med våra breda nätverk av forskare och professorer finns tillgängliga som diskussionspart för regeringens forskningspolitik.

Ami Hommel

Svensk sjuksköterskeförening

Sineva Ribeiro

Vårdförbundet